

Srba, Ondřej; Schwarz, Michal

Počátek vlády dynastie Trần a období mongolských invazí

In: Srba, Ondřej; Schwarz, Michal. *Starší dějiny Vietnamu a Čampy*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 131-144

ISBN 978-80-210-8491-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136823>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

12 POČÁTEK VLÁDY DYNASTIE TRẦN A OBDOBÍ MONGOLSKÝCH INVAZÍ

12.1 První císařové dynastie Trần

Tranové se snažili poučit z chyb předchozí dynastie, které ji oslabovaly a vedly k jejímu pádu. Trần Thủ Độ především zajistil, aby matky císařských následníků pocházely výhradně z rodu Trần. S potomky dynastie Lý a jejími přívrženci se taktéž vypořádal drastickým způsobem. V roce 1232 nechal shromáždit přívržence dynastie Lý do síně k rituálu uctívání předků, při němž se hodovalo a pilo. V místnosti byla překrytá hluboká díra. Když se přítomní opili, nechal Trần Thủ Độ podlahu strhnout a všichni byli pohřbeni za živa. Posléze část rodu Lý uprchla do Koreje, kde její potomci dlouho udržovali vzpomínky na svou minulost.

V roce 1237 poručil Trần Thủ Độ, aby si císař Trần Cảnh vzal namísto své původní bezdětné ženy její starší těhotnou sestru, manželku jeho bratra Trần Liễu. Zároveň nechal snížit Trần Liễuovu hodnost, protože Trần Liễu měl vztah s konkubínou ze dvora Lý. Císař Trần Cảnh však takové nelidské zacházení nemohl vydržet a utekl do kláštera 120 km východně od Thăng Longu, kde žádal, aby mohl abdikovat a stát se mnichem. Představenému kláštera se císaře nepodařilo přesvědčit k návratu a Trần Thủ Độ začal kolem kláštera budovat nové hlavní město s tím, že kde je císař, tam je i hlavní město. To se však mnichům kláštera velmi protivilo, a proto císaře nakonec donutili k návratu.

Od chvíle, kdy mi můj otec král předal vládu, nikdy jsem se nepřestal strachovat. Říkal jsem si: Mí rodiče již zde nejsou, aby mi dávali rady. Bude to pro mě těžké získat si důvěru lidí. Co bych měl dělat? Po dlouhých úvahách jsem přišel k závěru uchýlit se do hor do ústraní, hledat Buddhovo učení, abych poznal příčinu života a smrti

a vzdal nejlepší způsobem čest svým rodičům. Rozhodl jsem se tedy opustit domov. Třetího dne čtvrtého měsíce pátého roku éry Thiên ũng (1236) jsem si oblékl prostý oděv a opustil jsem palác. Strážcům jsem řekl, že chci na čas splynout s lidem, abych se dozvěděl o jejich těžkostech a poznal jejich smýšlení. Následovalo mě sedm nebo osm mužů. ... Když jsem překročil řeku, řekl jsem strážcům pravdu a oni propukli v pláč. ... Následujícího dne jsme se vydali rovnou vzhůru na vrchol hory, kde sídlil velký mistr Trúc Lâm. Velký mistr se zaradoval a pozdravil mě s těmito slovy:

„Já starý mnich, který se uchýlil do lesů, jehož tělo je samá kost a kůže, který se živí divokými bylinami a lesními plody, pije z potoků a chodí mezi stromy má mysl jasnou jako oblaka a lehkou jako vítr. Vaše veličenstvo opustilo svůj přepychový palác a přišlo sem na toto vzdálené místo. Mohu se zeptat, co Vás dohnalo k této dlouhé cestě?“ Se slzami v očích jsem odpověděl:

„Jsem velice mladý, mí rodiče již nejsou na světě a jsem tu sám, vládna lidu bez jakékoli pomoci. Myslím, že královská moc byla vždy velmi křehká, a proto přicházím do těchto hor s jediným přáním stát se buddhou.“

Velký mistr odpověděl: „Nikoli, buddhu nenalezneš v těchto horách, nachází se v naší mysli. Když je mysl průzračná a pokojná, je v ní buddha. Má-li Vaše veličenstvo osvícenou mysl, neprodleně se stane buddhou; proč bys jej měl hledat jinde?“

Velký mistr mě vzal za ruku a pravil: „Protože ty jsi král, vůle království musí být také tvou vůlí. Srdce království musí být také tvým srdcem. Celé království tě nyní volá k návratu. Jak bys mohl odmítnout? Avšak je jedna důležitá věc, na níž nesmíš zapomenout, až budeš zpět ve svém paláci: studovat svaté texty.“

Vrátil jsem se tedy do paláce a zůstal jsem proti své vůli na trůně po několik desetiletí. Ve svém volném čase shromažďoval jsem kolem sebe moudré starce, abychom spolu studovali chan, a nevynechali jsme ani jeden posvátný text. Když jsme probírali Diamantovou sútru, často jsem se zastavil u věty: Nikdy nenech své srdce, aby ulpělo na jakékoli pevné věci. V takové chvíli jsem zavřel knihu a prodléval dlouhou dobu v meditaci. Přišlo ke mně osvícení a já jsem složil naučení k uvedení do chanu. (Nguyễn Khắc Việt 2013: 59–60)

Císař se po několika týdnech vrátil do paláce a Trần Liễu, jemuž se povstání nepovedlo, žádal shovívavého bratra o odpuštění, Trần Thủ Độ jej však chtěl zabít. Císař jej osobně uchránil, ale Trần Thủ Độ pobil všechny Trần Liễuovy přívržence. Trần Liễu pak dožil v ústraní na svém panství. Po jeho smrti (1251) se však jeden z jeho synů pokusil neúspěšně utéct do Číny a druhý – Trần Quốc Tuấn – se proslavil v době mongolské invaze, ale sám byl vždy v napjatých vztazích s králem. S rebelantstvím začal již ve svých 19 letech, kdy unesl jednu z císařských princezen – ovšem svou nevlastní sestru.

V roce 1240 se císaři narodil syn, korunní princ Trần Hoàng. Jako jeho budoucí manželka byla určena princezna Thiên Cầm, dcera stejné matky (Thuận

Thiên), ovšem dcera Trần Liễua. Později se tomuto páru narodil princ Trần Khâm, jeho manželkou se opět stala jeho sestřenice, dcera Trần Liễuova syna Trần Quốc Tuána. Také jejich syn Trần Thuyên si vzal za manželku vnučku Trần Quốc Tuána. Ta však zůstala bezdětná a transká sňatková politika, která na rozdíl od dynastie Lý zdůrazňovala původ manželek zevnitř císařského rodu, ztroskotala.

Tranové se snažili centralizovat státní správu. Zemi rozdělili na centrální, nejlidnatější oblast Kinh a pohraničí Trai, především jižní oblasti. Obyvatelstvo Trai se stalo předky dnešních Muongů, zatímco Kinh se vžilo jako název etnických Vietnamců.

Oproti předchozí dynastii Tranové namísto zemědělského vnitrozemí zdůrazňovali pobřeží s přístupem k mezinárodnímu námořnímu obchodu, intenzivně po dopravní stránce využívali i Rudé řeky, jako spojnice mezi Thăng Longem, druhým císařským sídlem, jejich původním domovem Nam Định a prosperujícím přístavem Van Don.

Přes svou relativní slabost byl dlouho vládnoucí panovník Trần Cảnh velice vzdělaný, podobně jako většina jeho následovníků. O jeho zanícení pro buddhismus hovoří již jeho útěk ze dvora. Později napsal i několik buddhistických komentářů, v nichž dokázal držet kontinuitu se soudobým songským chanem. Ve svých textech překonával tradiční čínský rozpor mezi buddhistickými školami zastávajícími „postupné učení“ a „náhlé prozření“. Naopak zastával učení *bu er* 不二 (skr. *advaita*), které se do evropských jazyků obvykle překládá jako „ne-dualita“. Tato teorie počítá s tím, že všechny cítící bytosti jsou součástí buddhovy mysli, z níž září nejvyšší moudrost do všech směrů. Tato představa proniká básně mnicha Tuệ Trung Thượng Sĩ (慧中上士) (1230–1291), žáka Trần Cảnhova vnuka Trần Khâma, jenž se stal zakladatelem školy Trúc Lâm, která si našla zastánce především v prostředí císařského dvora (Taylor 2013: 117).

Toto učení se odráželo i v politickém myšlení císařů dynastie Trần. Trần Cảnh bránil svého bratra Trần Liễua před útoky Trần Thủ Đóa, protože se obával, že vyvolávání nepřátelství mezi bratry by vedlo k rozdělení, odcizení. Císařové Trần se o moc nechtěli s nikým dělit, báli se jakéhokoli náznaku rozdělení říše (proto zákazy výběru císařských manželek mimo rod Trần), a proto raději volili ústupky vůči provinilým příbuzným a solidaritu mezi sebou navzájem. Císař Trần Hoàng v roce 1268 definoval zásadu solidarity mezi bratry a příbuznými rodu Trần s tím, že ačkoli císař je jediná osoba, která přijímá úctu lidu, dědictví společných předků mají sdílet všichni bratři a společně sdílet veškeré starosti a radosti. V praktické úrovni se to projevovalo pořádáním společných hostin, po nichž všichni příbuzní spali společně. Přesto všechny tyto usmírovací techniky nemohly zcela překrýt tendence k soupeření především

mezi starší linií Trần Liêua a mladší, ale vládnoucí linií Trần Cánh. Přesto silné vědomí soudržnosti pomohlo Trần Cánhovým nástupcům Trần Hoàngovi a Trần Khâmovi přežít těžké období mongolské invaze.

Jediným členem císařského rodu, který se v průběhu 13. století vzepřel vzájemné solidaritě byl Trần Ích Tắc (陳益稷, 1254–1329), syn císaře Trần Cánh. Od dětství byl velice soutěživý, vynikal v šachových hrách a po nástupu Mongolů jim údajně poslal po kupcích žádost, aby přišli a učinili jej císařem. Když Mongolové skutečně napadli Vietnam, dobrovolně se přidal na jejich stranu a i se svými poddanými se jim poddal a odešel s mongolskými vojsky na sever do Číny, kde žil s prázdným titulem Král Annamu. Pozdější kronikáři vysvětlují jeho vlastizrádné chování tak, že se po svém narození zjevil císaři ve snu a pravil, že je převtělením severního prince, jehož jeho vládce potrestal povinností zrodit se ve Vietnamu jako Trần Cánhův syn a poté se navrátit na sever.

Císař se pomocí ideálu solidarity snažil zmírňovat i rozepře a pnutí mezi různými skupinami na dvoře, zvláště mezi početnou skupinou eunuchů a vzdělanců-literátů neokonfuciánského ražení. Eunuchové měli stále významné postavení, ačkoli již na konci dynastie Lý byly vydávány zákazy kastrace. Například sám císař Trần Cánh v roce 1254 natrefil při cestě městem na mladíka, který přesně odpovídal člověku, který se mu zjevil ve snu. Protože pozice, na niž jej chtěl dosadit, byla tradičně vyhrazena pro eunuchy, vyplatil jej velkými částkami, aby se sám nechal vykastrovat a tento člověk poté vykonal skvělou dvorskou kariéru.¹ I navzdory císařské podpoře eunuchů neokonfuciánští učenci nabývali na síle. Ani eunuši, ani učenci však neměli mimo císařský dvůr a tedy mimo hlavní město žádnou oporu a na císaři byli závislí.

V roce 1288 došlo ke sporu mezi učencem a eunuchem, který měl na starosti vyhlásování vládních prohlášení, která ovšem sepisovali vzdělanci v literární čínštině. Protože tento eunuch podobně jako ostatní literárním jazykem příliš nevládl, musel se vždy textům učit dlouho dopředu. Jednou jeden učenec s dohotovením ediktu dlouho otálel a předal jej eunuchovi těsně před oficiálním zveřejněním. Eunuch, který neměl čtení ediktu nacvičené, si utrl veřejnou ostudu. Císař si poté eunucha vzal stranou a řekl mu: „Tento člověk je učenec. Ty jsi eunuch. Oba dva jste pro mě důležití, protože dohlížíte na dění v hlavním městě. Pošli mu darem pár pomerančů, vyměníte si dary a bude to v pořádku.“ (Taylor 2013: 122)

Významnou složkou dvorského prostředí byli také dědiční otroci, kteří vykonávali různé povinnosti, ale neměli se až tak zle. Během válek s Mongoly z nich dvůr vytvořil celé samostatné vojenské jednotky. Jejich postavení se však výrazně zhoršilo ve 14. století v důsledku úpadku císařské moci.

1 TT 1984-1986 V: 337/ rok 1254/3.

12.2 Útok na Čampu

V první polovině 13. století byla čamská knížectví povětšinou pod vlivem silných angkorských králů, především Džajavarmana VII. (Maspero 1928: kapitola VII.) Po nástupu dynastie Trần však angkorská nadvláda pomalu slábla a Čamové opět začali odvádět tribut do Thăng Longu. Obě strany si dělaly nárok na území současné provincie Quảng Bình, kde však ani jedna ze stran neměla faktický vliv. Transké císaře navíc rozčilovaly loupežné útoky čamských lodí, o nichž si transký císař možná mylně myslel, že patří čamskému vládci ve Vidžaji. V roce 1252 proto Trần Cảnh na Vidžaju osobně zaútočil a odvezl si bohatou kořist (Maspero 1928: 172).

12.3 Kultura dynastie Trần

Za dynastie Trần se ve vietnamském dvorském prostředí rozšířila dobová čínská vzdělanost neokonfuciánského typu a vzrostla všeobecná gramotnost mezi hodnostáři. Zatímco za dynastie Lý bylo například skládání básní v tangském stylu omezeno spíše na buddhistické mnichy, za Tranů bylo běžnou součástí dvorského života a věnovali se mu i samotní císařové. Dvorské prostředí bylo za Tranů stále ve velké míře bilingvní – vietnamsko-čínsko-jazyčně. Zvláště členové rodu Trần ovládali vedle sinovietnamsky vyslovované klasické literární čínštiny také čínštinu na hovorové úrovni a například dokázali konverzovat s čínskými nebo yuanskými vyslanci (Trần Quốc Tuấn v roce 1282). Důvodem bylo jistě i to, že rod Trần pocházel původně z Číny, ačkoli nevíme, zda udržoval nějaké styky se svými příbuznými v provincii Fujian. Čínština zněla také v pobřežním pásmu a obchodních přístavech, zvláště Van Don. Z pramenů také víme, že za dynastie Trần začala vznikat nejstarší poezie v nomu, tedy v domácím jazyce zapisovaném foneticky čínskými znaky. Prvním dvorským básníkem píšícím písmem nom byl v 80. letech 13. století Nguyễn Thuyên / Hàn Thuyên. Žádné texty v nomu se však z dynastie Trần nedochovaly, protože byly zničeny při státním tažení proti literatuře v domácím jazyce na počátku 15. století.

Za dynastie Trần žil první z velkých historiků Lê Văn Hưu 黎文休 (1230–1322), který vytvořil kroniku od nejstarších dob až po pád dynastie Lý. Jeho originální dílo se nedochovalo, ale bylo použito v 15. století k nové redakci. Dalším významným učencem byl Lê Trác, který uprchl do Číny, kde sepsal kroniku Annamu (*Annan zhi lüe* 安南志略), která se zachovala dodnes.

12.4 Systém správy

Vzhledem ke svému důrazu na angažování jediného vládnoucího rodu ve správě celé říše museli Tranové využívat služeb vzdělaných lidí obyčejného původu. (Na rozdíl od předchozí dynastie, která byla založena na systému místních panství aristokratických rodů.) Za dynastie Lý se rozsáhlejší vzdělání omezovalo na buddhistické mnichy. Jinak bylo jen několik vzdělanějších jedinců jako dvorských vychovatelů a posílů do songské Číny. Občasné vypisované zkoušky (podle potřeby) se omezovaly na znalost písma. Tranové ovšem přijali nové komplexní náplně státních zkoušek od Jižních Songů. Od poloviny 13. století opakovaně slyšíme o učencích vykládajících Pět klasických a Čtyři kanonické knihy. Ve státních zkouškách drtivě převažovali lidé z centra kolem delty Rudé řeky (Kinhové) nad lidmi z jižních oblastí (Trai). Ačkoli se nejednalo o lidi pocházející z aristokratických rodů jako za dynastie Lý, pocházeli z rodin, které si nákladné vzdělání bez ohledu na neexistující školský systém mohly dovolit. Často se jednalo o rodiny původem z Číny, které si i ve Vietnamu udržovaly literátskou tradici. Státní zkoušky byly zcela přerušeny po dobu mongolských vpádů v letech 1275–1304. Tranové v roce 1253 obnovili státní svatyni věnovanou Vévodovi z Zhou, Konfuciovi a pod neokonfuciánským vlivem také Menciovi.² Je pravděpodobné, že původní „chrám literatury“ z roku 1070 v té době nestál a byl zničen na konci vlády dynastie Lý.

Narůstající úřednický aparát napomohl stabilizovat vládu dynastie v době největšího ohrožení Mongoly. Ačkoli bylo po zkušenostech předchozí dynastie cílem vytvořit fungující systém vlády, který by podržel zemi v jednotě i ve chvíli, kdy by se na trůnu ocitl nedospělý vládce, Tranové dokázali vytvořit i systém paralelní vlády starších a mladších císařů a snažili se kontrolovat situaci v rodině, aby byl dospělý následník vždy k dispozici. Když v roce 1277 zemřel císař Trần Cảnh, vládnoucí tehdy již jako starší císař současně s Trần Hoàngem (od r. 1258), ustoupil Trần Hoàng na pozici staršího císaře a mladším císařem (tedy oficiálním hlavním císařem) se stal dvacetiletý korunní princ Trần Khâm. Do 80. let 13. století, kdy Vietnam čelil hlavnímu náporu mongolské invaze, začal dospívat také Trần Khâmův syn Trần Thuyên. Oba císařové i korunní princ pak dokázali vládnout v naprosté harmonii a soudržnosti.

2 TT 1984-1986 V: 336/ rok 1253/2.

12.5 Mongolské výboje do jihovýchodní Asie

Dynastie Jižní Song byla z důvodu neustálého ohrožení Mongoly slabá. To vedlo k rozkvětu banditismu na hranicích mezi Jižními Songy a Đại Việtem. To vedlo i k tomu, že Tranové po určitou dobu přestali Songům odvádět tribut. Po roce 1240 Trần Cảnh vyslal vojáky do oblastí Qinzhou a Hepu na jihu Číny, aby zde obnovil bezpečnost. Bezpečná komunikace mezi Songy a Đại Việt byla obnovena r. 1242 (TT 1984-1986 V: 330).

Poprvé se mongolská vojska dostala do Vietnamu kvůli snaze ovládnout čínskou dynastii Jižní Song. Po podřízení Sichuanu (Chengdu) a Yunnanu (Nanzhao) se Mongolové spojili s tamními jednotkami a útok na dynastii Song plánovali oklikou z jihu přes severní Vietnam. Vojska měl vést Uriangchadaj, syn slavného generála Sübedeje. V létě a na podzim 1257 se vydal generál Uriangchadaj na pochod proti Thăng Longu. Z plánu však sešlo, protože vietský císař vstup vojsk nedovolil a roku 1257 uvěznil i mongolské vyslance.

Mongolové reagovali roku 1258 útokem, před kterým Vietové raději ustoupili za Rudou řeku, kam stáhli i císařský dvůr a evakuovali obyvatele hlavního města Thăng Long. Po vniknutí do severního Vietnamu se proto mongolské armády neměly jak obohatit, a vojáci si prakticky ani neměli od koho opatřit větší množství potravin. Odhodlání Mongolů k bojům rychle kleslo, protože stepní vojáci nebyli zvyklí na členitý horský terén, tropické lesy s početným hmyzem a horkým vlhkým vzduchem. Vietové také na Mongoly podnikali účinné partyzánské útoky ze zálohy. Po prvních úspěších se vietským vojevůdčům rychle vracelo sebevědomí a v protiútoků zahnalí mongolská vojska zpět na sever. Chubilaj dobývání Vietnamu dočasně odložil, ale dál vyzýval Viety k uznání mongolské svrchovanosti a k platbám tributu. Přímému podřízení se Vietové vyhýbali a důsledně se chystali na válku.

Císař ponechal vedení bojů generálu Lê Phụ Trầnovi 黎輔陳 a sám odjel po řece, celé hlavní město se vyprázdnilo. Později se mu pod vedením Lê Phu Trana a na povzbuzení starého Trần Thủ Độ podařilo znovu svolat všechny síly, ačkoli císařův bratr Trần Nhật Hiệu (陳日皎, 1225–1269) zamýšlel utéci k Songům. Mongoly pak snadno, během 12 dní, vytlačili z hlavního města zpět na sever podél toku Rudé řeky.

V roce 1258 Trần Cảnh učinil korunního prince Trần Hoంగా císařem a sám vládl jako starší císař (TT 1984-1986 V: 340/4). Paralelní vláda dvou císařů (staršího a mladšího) byla i nadále dlouhodobou stabilizační metodou. V roce 1259 zemřela císařovna matka Thuận Trinh. Byla manželkou posledního císaře předchozí dynastie – Lý Sảma, poté se stala manželkou Trần Thủ Độa, byla matkou manželky císaře Trần Cánhhe. Kancléř Trần Thủ Độ zemřel nedlouho poté v roce 1264, ale byl aktivní do poslední chvíle.

Trần Thủ Độ byl sice v některých případech velmi krutý, ale zároveň dokázal uznat svou chybu a ocenit loajální poddané a hodnostáře. Jednou jakýsi nižší úředník vystoupil před císařem a stěžoval si, že Trần Thủ Độ jedná jako císař. Když to císař Trần Thủ Độvi, s nímž se radil o všech důležitých záležitostech, referoval, Trần Thủ Độ nejenže se na úředníka nerozhněval, ale pochválil jej, odměnil a uznal svá pochybení.

Ve 30. a 40. letech 13. století došlo k provedení registrace populace a půdy za účelem zintenzivnění výběru daní. Tímto krokem vzniklo velké množství potulných bezzemků a bezdomovců. Důvody byly různé. Někteří byli při registraci předběhnuti svými sousedy, kteří si zaregistrovali cizí pozemky na své jméno. Jiní se obávali důsledků ze svých někdejších vazeb na strukturu dynastie Lý, které by mohly vyjít najevo při registraci. Opět další se vyhýbali registraci, protože neměli čistou minulost – dopustili se podvodů, zločinů nebo účasti na banditismu. Ve snaze vyřešit problém bezzemků a stabilizovat společnost povolil dvůr v roce 1254 těmto lidem kupovat půdu, zvláště pak privatizovat půdu dosud v držení státu. Paradoxně tento krok znamenal ztrátu půdy pro ty, kteří dosud hospodařili na státní půdě a nemohli si ji koupit. Od roku 1266 byli tito bezzemci rekrutováni státem jako otroci.³ Ti byli využíváni k zúrodnování nového území. Praxe státního využívání bezzemků sice několik desetiletí napomáhala stabilizaci státu, ale ve 14. století vyvolali právě tito bezzemci sérii otrockých povstání.

Stabilizaci dvora přispěl v roce 1267 císařský výnos, jímž se omezoval počet lidí majících nárok na císařské výhody. Ty byly omezeny na osoby vzdálené nanejvýš pět generací od osoby císaře. To znamená, že se vztahovaly nanejvýš na prapravnuky některého z císařů dynastie Trần. Ke císařskému dvoru však měli volný přístup jen synové a vnukové vládnoucího císaře.⁴

Trần Khánh Dư byl adoptován císařem Trần Hoàngem jako syn díky svým úspěchům v boji s Mongoly v roce 1257. Poté však chtěl získat princeznu, která byla ženou Trần Quốc Tuána, za což byl zbit, vykázán z paláce a zbaven veškerého majetku. Stal se obchodníkem s uhlím. Až v roce 1282 císař náhodou potkal Trần Khánh Dư na lodi, jak rozvází uhlí. Protože se v té době země připravovala na další boje s Mongoly, povolal jej císař zpět do státních služeb, obnovil jeho postavení a svěřil mu vojenské velení. Trần Khánh Dư poté v roce 1287 zvítězil v námořní bitvě s Mongoly. Ačkoli se i nadále choval značně arogantně, císař si již nedovolil proti němu podniknout další kroky. (Taylor 2013: 127-128)

Ačkoli Mongolové ustoupili, transký dvůr si byl nadále vědom toho, že se mongolského ohrožení nezbavil. Mezi Chubilajovým dvorem a Thăng Longem

3 TT 1984-1986 V: 345/ rok 1266/5.

4 TT 1984-1986 V: 345/ rok 1267/2.

probíhaly časté diplomatické mise a transký dvůr souhlasil s tím, že uzná suzerenitu Mongolů, později yuanského dvora stejně, jako dříve uznával dynastii (Severní) Song. Avšak Mongolové, kteří měli s ovládním vzdálených území zkušenosti, se s formálním podřízením nespokojili a vyžadovali sice částečné, ale reálné podřízení. V roce 1261 Chubilaj přistoupil na zavedení tributárních vztahů, ale zároveň vyslal do Thăng Longu vojenského guvernéra *darugači* (*darugači*). První darugači (1262–1268) se údajně v Thăng Longu příliš nezdržoval a byl tranským dvorem podplácen. Nový, přísnější darugači byl poslán v roce 1268. V roce 1267 Chubilaj vyslal do Đại Việt svého vlastního syna jménem Kōkeči/Chōgeči/Chöchči (Хөхэчи) jako vládce Yunnanu, kde Mongolové po roce 1251 dobyli dosud samostatný stát Dali, ustanovili posledního krále Dali (Duan Xingzhi 段興智) za dědičného vrchního velitele (世襲總管) a v roce 1257 zde ustanovili provinční sekretariát (雲南等處行中書省). Spolu s ním poslal do Vietnamu další požadavky:

- 1.) aby král osobně přišel na chánův dvůr k audienci,
- 2.) aby transký dvůr vyslal na mongolský dvůr trvalého rukojmího z císařských synů,
- 3.) aby transký dvůr odváděl mongolskému dvoru daně,
- 4.) aby transký dvůr posílal mongolskému dvoru soupisy obyvatelstva kvůli daňové kontrole.

Když v roce 1271 prohlásil Chubilaj vládu dynastie Yuan v Dadu (dnešním Peking), opět povolal vietnamského císaře, aby se osobně dostavil na mongolský dvůr.

Právě v této době odevzdal historik Le Văn Hưu své rozsáhlé historické dílo transkému císaři. Na ideologické úrovni toto dílo obhajovalo dávnou vietnamskou tradici samostatné vlády nezávislé na Číně, která počíná od Zhao Tuoa, krále Jižních Vietů (Nanyue) ve 2. století př. n. l. Le Văn Hưu prosazoval názor, že na dědictví Zhao Tuoa navázal v 10. století Đinh Bộ Lĩnh a po něm postupně dynastie Lê, Lý a Trần. V Le Văn Húově spise byla nepochybně přítomna i báseň *Nam quốc sơn hà* 南國山河 připisovaná generálu Lý Thường Kiệtovi a která velmi zřetelně hovoří o dvou rovnocenných mandátech nebes a staví tak na roveň čínského a vietnamského panovníka.

Nároky Mongolů v 70. letech zůstávaly ještě spíše teoretické, vycházely z tradičního čínského modelu vlády. Mongolové ani nevěděli, kam ve skutečnosti sahají hranice státu Đại Việt, a proto v roce 1272 chtěli nechat stanovit jižní hranici podle dávného Ma Yuanova sloupu, o němž se dočetli v čínských kronikách. Ma Yuanův sloup samozřejmě nalezen nebyl.

Dynastie Jižní Song byla již na pokraji zhroucení a ještě před pádem jihosongského císařského dvora začal hromadný útěk z Jižní Číny do bezpečnějšího

Vietnamu. V roce 1274 přijelo 30 lodí naložených songskými uprchlíky a jejich rodinami. Jednalo se převážně o obchodníky, kteří měli na vietnamském pobřeží dobré vazby. Dvůr jim dovolil usadit se v Thăng Longu, kde vytvořili celou čínskou čtvrť.

Po dobu vrcholících bojů Mongolů s Jižními Songy zvyšovali Mongolové intenzitu svých požadavků na transký dvůr. Nejenže obnovili své požadavky z roku 1267, ale žádali také, aby transký dvůr vyslal vojska na pomoc v boji proti Jižním Songům, což Tranové odmítli. Transký dvůr nejenže se mongolskému nátlaku nepodvolil, naopak snažil se Mongolům bránit například vyzvědačskými postupy, když posílal na songské území zvědy, aby byl dvůr před blížícími se mongolskými armádami včas informován.

V roce 1278 yuanský dvůr vyslal do Vietnamu zástupce jménem Chai Zhuang 柴莊 (Chai Chun 柴椿), aby transkému císaři Chubilajovému jménem vyčetl jeho neposlušnost. Chai Zhuang přišel neobvyklou, přímou cestou přes Guangxi, zatímco dosud byli Vietnamci zvyklí na to, že mongolští poslové přicházeli přes Yunnan. Chai Zhuang však žádné změny v postoji dvora nedosáhl a vrátil se (TT 1984-1986 V: 352). Následujícího roku 1279, kdy Mongolové porazili zbytky dynastie Jižní Song,⁵ přišel Chai Zhuang znovu, ale opět neúspěšně. V roce 1281 přivedl s sebou početný ozbrojený doprovod a také králova strýce, kterého jako vyslance na mongolském dvoře umluvili, že bude jmenován králem Annamu, pokud ve Vietnamu za mongolské vojenské pomoci svrhne tranského krále. Chai Zhuang byl do země vpuštěn, ale pohraniční vojáci zajali nepravého krále. Chai Zhuang v Thăng Longu demonstrativně vjel na koni branou císařského paláce, uvelebil se v přijímacím oddělení pro zahraniční posly a na rozdíl od svých předchozích návštěv odmítl přijmout jen formálně uctivé přivítání. Chytrý Trần Quốc Tuấn se oděl jako čínský mnich, předstoupil před překvapeného Chai Zhuanga, který se s ním dal do přátelského hovoru, který Trần Quốc Tuấn evidentně vedl ve věrohodně znějící čínštině. Ačkoli během rozhovoru yuanský vyslanec Trần Quốc Tuánovu identitu rozeznal a jeho doprovod se na něj obořil, opět se mu nepodařilo na pevně semknutém tranském dvoře ničeho dosáhnout a musel Vietnam opustit s nepořízenou (TT 1984-1986 V: 354). Císařův strýc, jenž se na mongolském dvoře nechal prohlásit annamským králem, byl degradován.

Za těchto okolností se transký dvůr začal intenzivně chystat na boj. Zbrojilo se a na podzim 1282 svolal dvůr mimo hlavní město, kde byli přítomní mongolští vyzvědači, vojenskou poradu, která předem promyslela strategii boje. Na této konferenci byl rehabilitován Trần Khánh Du, kterému mu bylo přiděleno velení

⁵ Na sklonku dynastie Jižní Song uvažovali hodnostáři o dočasném asyly pro songského panovníka v Čampě, což se však nepodařilo. Do Čampy přesto putovalo velké množství songských uprchlíků podobně jako do Dai Việt. Rossabi 1988: 94.

v nejvýznamnějším přístavu Van Don. Tam podnikavý Trần Khánh Dư proslul tím, že nechal našít obrovské množství stejných klobouků a přikázal svým poddaným, aby je nosili kvůli odlišení od cizinců. Po konferenci se transká nobilita vrátila na svá panství a začala rekrutovat a cvičit své poddané ve zbrani. Využiti byli také početní songští uprchlíci, které organizoval bratr staršího krále Trần Nhật Duật 陳日燾 (1255–1330). V boji proti Mongolům se projevil výsledek tisíciletého sdílení společné civilizace a kultury s Čínou (přičemž je třeba říci, že to nebylo jednostranné přijímání). I v očích Vietnamců byli Mongolové necivilizovanými barbary v čínském pojetí. Songští vojáci směli nadále nosit songské oděvy. Vojáci měli vytetované nápisy „smrt Mongolům“. Zbytek obyvatelstva, které nebylo schopno boje, bylo důrazně poučeno, aby se v žádném případě nepoddávalo. Mezi transkými císařskými příbuznými se ovšem objevili i zrádci. Například Trần Kiên 陳鍵, synovec Trần Quốc Tuána, se v boji okamžitě poddal, přešel na mongolskou stranu a posloužil Mongolům jako průvodce.

V mezičase se Mongolové roku 1283 vypravili po moři do jižního Vietnamu, kde chtěli nejprve napadnout slabší, ale bohatá čampská knížectví, přes která se Mongolové chtěli snáze dostat dále do jihovýchodní Asie a do Indie. Čampský vládce Indravarman V. odmítl s Mongoly spolupracovat a snažil se zadržet i mongolské vyslance směřující do Siamu a do Indie. Čampu se Mongolům nepodařilo ovládnout. Obsadili sice pod vedením generála Sögetua hlavní město Vidžaju, aniž by dopadli krále Indravarmana, ale při dobývání dalších území se objevily dřívější nesnáze s obtížným terénem, tropickým podnebím a houževnatostí čampských vojsk. Čamové Mongoly brzy vytlačili, ale raději jim začali navíc platit i tribut, aby se vyhnuli dalším bojům. Čampu tedy Mongolové kromě vybírání tributu politicky nekontrolovali a s vojsky obsadili území dnešních provincií Thừa Thiên, Quảng Trị a Quảng Bình (Rossabi 1988: 216–217).

Když na podzim roku 1284 tranští vyzvědači přinesli zprávy, že se Mongolové chystají napadnout hranice, generál Trần Quốc Tuấn se se svými vojsky vypravil obsadit průsmyky směrem k provincii Guangxi a generál Trần Nhật Duật se se svými songsko-vietskými vojsky rozmístil na hranici s Yunnanem. Aby nebylo při přípravách nic zanedbáno, svolal císař Trần Hoàng do hlavního města všechny místní předáky a vybudil jejich odvahu k boji.

Mongolské armády nasadily tak razantní postup, že Vietové i přes pečlivou přípravu a nastražené pasti málem kapitulovali. Ze severu vedl mongolské armády Chubilajův syn Togan. Togan překročil hranice v dnešní provincii Lạng Sơn a probojoval se do dnešního Pha Lai, což bylo strategické místo, kde se stékají před opětovným rozdělením čtyři velké řeky. Zde se měl Togan setkat s generálem Omarem, který měl dorazit od moře po řece s vojenskou flotilou. Trần Quốc Tuấn se snažil tomuto setkání zabránit, ale nedokázal to a Togan

vstoupil do Thăng Longu. K těmto dvěma armádám se záhy připojila ještě armáda generála Nasíruddína (Násr al-Dín) postupující z Yunnanu. Zatímco mongolské armády postupovaly po toku Rudé řeky, aby napadly další tradiční baštu dynastie při dnešním Nam Định, vtrhl do Vietnamu z jihu navíc generál Sögetü, a všichni hlavní vietnamští generálové se obrátili směrem na jih, aby zabránili spojení Sögetüa s Toganem.

Vietové se snažili vyhýbat volným plochám, na kterých měli Mongolové perfektně zvládnutou strategii boje. Vietští vojáci se skrývali v horách a v lesích, kam se výhodně rozmístili ještě před příchodem útočníků. Vietům se nedařilo znovudobýt klíčový soutok řek u Phả Lại, a proto alespoň neustále přepadali mongolské zásobovací spojnice. Vynikající znalost terénu a jeho možností Vietům umožnila přežít, ale likvidaci vietského státu by se tím zřejmě nezabránilo. V evakuovaném hlavním městě zůstal malý počet obyvatel, které Mongolové přinutili vyzradit směr odchodu uprchlíků, a zahájili pronásledování.

Přes veškeré snažení se stejně generálové Sögetü a Togan spojili. Vietové chtěli, aby mongolské armády upjaly opět pozornost na sever. Po moři dopluli k ústí řeky Ba Che v dnešní provincii Quảng Ninh, lodě nechali na pobřeží a sami přes hory přešli k řece Bach Dang, po níž se splavili opět k moři, kde se zase nepozorovaně přeplavili až na jih do Thanh Hóa, odkud přepadávali zezadu mongolské armády.

Zatímco císařské jednotky zmizely na moři cestou na sever, Mongolům se poddala řada členů císařské rodiny, jako byl Trần Ích Tắc a Trần Kiện. Mongolské armády upjaly pozornost na sever a Togan vstoupil zpět do hlavního města, avšak tu se objevili vietští generálové na jihu v Thanh Hóa. Zatímco Vietové Mongoly průběžně přepadávali skrytě ze zálohy, samotný vietský císař se vrátil oklikou z jihu zpět na sever. Vietové dál kličkovali před mongolskými pronásledovateli tak, aby se vyhnuli přímému útoku, a aby se Mongolové neustálými přesuny v horku unavili. Navíc začalo období dešťů.

Zatímco se Mongolové chystali k přesunu na jih, objevili se Vietové v ústí Rudé řeky a rychle postupovali proti proudu. Po několika bitvách se Tranům podařilo proniknout do hlavního města a Togan se stáhl na sever od Rudé řeky (Gia Lâm). Mezitím Sögetü a Omar hledal marně Viety na jihu v Thanh Hóa. Vietové pokračovali pomocí nečekaných výpadů. Na mongolské vojáky Vietové z lesních úkrytů stříleli otrávené šípy. Vietští velitelé se brzy rozhodli k ofenzívě, při které obsadili Rudou řeku i s pobřežní oblastí a přístavem Hà Nội. Mongolové tehdy prohráli několik bitev a zahájili ústup. Togan postupně ustupoval přes Phả Lại a horské průsmyky na sever do Lạng Sơnu. Podobně ustoupil Nasíruddín, stejnou cestou přes Yunnan, odkud přišel. Ze severního Vietnamu sice Mongolové unikli, jednotky dislokované ve středním Vietnamu cestou na Thanh Hóa však ztratily komunikační spojení. Generálové Sögetü

a Omar vedli tyto vojáky zpět na sever v domnění, že se spojí kolem Thăng Longu s Toganem, ale místo spojenců je čekali jen vítězni Vietové, zajetí a poprava. Uprchl jen Omar po Rudé řece a po moři.

Rozčilený Chubilaj chtěl Vietům porážku oplatit a dokonce kvůli tomu zrušil plánovanou třetí invazi do Japonska. Roku 1287 nechal vypravit vojska po souši vedená opět generálem Toganem, která se přes Lạng Sơn dostala známou cestou až do Thăng Longu, který obsadila, zatímco po moři současně vyplula flotila pěti set lodí pod vedením Omara. Ta úspěšně doplula až do Rudé řeky, kde ji však generál Trần Khánh Dư zcela zničil (Omar uprchl na Hainan). Na pevnině Mongolové postupovali opět rychle, jenže Vietové se stejně jako dřív vyhýbali otevřenému boji, vyklidili hlavní město a ukryli se. Přes nechráněné otevřené plochy v nížinném pásu při pobřeží a podél řek se Mongolové přesouvali snadno, ale v evakuovaných sídlech si neměli koho podrobit a nezískali ani válečnou kořist. Situace se tedy vyvíjela stejně špatně jako při předchozích taženích, navíc ztratili lodě vezoucí zásoby. Po měsíci nečinnosti v Thăng Longu se Togan rozhodl k ústupu do Vạn Kiếp (Phả Lại), kde se jej snažil dostihnout Omar, který jel proti proudu řeky Bạch Đằng. Protože se přes trvající výpady vietských vojsk Mongolové nemohli dostat k žádným zásobám, museli ustoupit každý po své vlastní ose. Omar jel po řece Bạch Đằng, u jejíhož ústí na něj zaútočil Trần Quốc Tuấn. Došlo k největší bitvě v celém vietnamsko-mongolském soupeření. Mongolové ztratili údajně až 400 lodí a 60 000 vojáků. Mongolové se už později do Vietnamu nevrátili, ale hrozba z Mongoly ovládané Číny ve Vietnamu trvala dál a vyžadovala si nákladnou vojenskou pohotovost.

Chubilaj sice plánoval až do své smrti v roce 1294 další výpravu, ale protože se Mongolové soustředili na akce v Barmě a na tažení na Jávu (neúspěšně v roce 1292, Groeneveldt 1876), k invazi do Vietnamu již nedošlo. Vietové v roce 1289 propustili zajaté vysoce postavené mongolské velitele, ale generál Omar byl po cestě údajně na příkaz vietského císaře utopen.⁶ Propuštěna byla i část obyčejných zajatců a Đại Việt začal Mongolům platit tribut.

Generálové a účastníci bojů byli odměněni, ale často ne k jejich spokojenosti; ti, kdo se poddali Mongolům při dřívějším tažení byli samozřejmě degrado-

6 Průvodcem generála Omara byl podle tradičního legendárního podání člověk jménem Fan Yen (Phạm Nhan 范顔). Fan Yen měl matku Vietnamku a otce čínského obchodníka z Kantonu. V mládí se přiučil umění magie, otec jej však poslal do Číny na literární studia. Díky svým magickým schopnostem se mu podařilo vyléčit nemocného čínského císaře, později však byl kvůli nedovolenému styku s císařskou konkubínou odsouzen k smrti. Od trestu však vyvázl díky mongolské invazi do Vietnamu, kdy byl jako rodilý Vietnamec povolán jako doprovod generála Omara, s nímž se po jeho prohrě utopil. Podle legendárního podání byli před svým utopením generál Omar a Phạm Nhan popraveni. Jejich utopené hlavy pak náhodně vylovili dva rybáři v řece Thanh Lương 清涼 a požádali je, aby jim zajistily bohatý úlovek. Od té doby se rybářům začalo jako zázrakem dařit a po svém zbohatnutí vystavěli nalezeným hlavám chrám. Dumoutier 1907: 75–76.

váni, pokud s Mongoly neodešli na sever. Císař totiž očekával, že Mongolové budou chtít Vietnam napadnout znovu, a proto chtěl své poddané nadále motivovat budoucími, ještě většími materiálními odměnami. Odměnění byli hrdinní generálové i po své smrti: řada z nich se stala oficiálně uznanými duchy – božstvy, jimž byly postaveny kláštery a prováděny pravidelné oběti. Zvláštní postavení si v lidovém kultu získal generál Trần Hưng Đạo (Trần Quốc Tuấn) jako ochránce před veškerými špatnými duchy a vlivy⁷ a je také s oblibou zobrazován v lidovém malířství (Durand 1960: 196, 198).

V zimě 1289/1290 se císař Trần Khâm vydal na vojenské tažení do dnešního Laosu proti horským kmenům. Již podruhé si za to vysloužil kritiku konfuciánských vzdělavců, že by neměl podnikat vojenská tažení, dokud se země nezotaví z důsledků válek. Poprvé jej kritizovali po skončení druhého mongolského vpádu, když císař prosadil provedení sčítání lidu, aby zjistil, v jakém stavu je země. Pravděpodobně se generálové potřebovali po velkém válečném vypětí odreagovat při svém vlastním tažení jako agresori, získat kořist a ukázat císaři, který je podle jejich mínění odměnil málo, své hrdinství.

Kosmopolitní vláda dynastie Yuan v Číně měla vliv i na společenský a kulturní vývoj Vietnamu. Do Vietnamu přicházelo velké množství Číňanů, mezi nimi taoistických mnichů, a znalců různých praktik, věštectví, lékařství, exorcismu; herců a artistů.

7 Podrobněji k jeho kultu viz Dumoutier 1907: 75–83.